

Aktiebolagsstyrelsens möjligheter att delegera sina uppgifter med ansvarsreducerande verkan*

URBAN BÅVESTAM**

1. Inledning

Ambitionen med föreliggande artikel är att belysa frågan huruvida styrelsen i ett aktiebolag de lege lata har möjlighet att med för styrelseledamöterna ansvarsbefriande eller ansvarsreducerande verkan delegera styrelseuppgifter till person eller personer inom eller utom styrelsen. Framställningen tar helt och hållet sikte på styrelsens *skadeståndsansvar* vid delegation av styrelseuppgifter eller med andra ord vem som står det civilrättsliga ansvaret för de uppgifter som trots att de egentligen ankommer på styrelsen har delegerats. Den i och för sig intressanta frågan om *giltigheten* av en styrelses delegationsbeslut eller en delegats efterföljande beslut lämnas således utanför framställningen.

Artikeln bygger i vissa delar på författarens examensuppsats.¹

Artikeln är disponerad som följer. Avsnitt 2 ger en bakgrund till frågeställningen. I avsnitt 3 ges en kortfattad redogörelse för funktionsfördelningen mellan bolagsorganen och en allmän översikt av styrelsens uppgifter. Därefter utreds i avsnitt 4, artikelns huvudavsnitt, verkan av delegation och hur doktrin och de senaste förarbetena har sett på saken. Avsnitt 5 tar upp några olika styrelseuppgifter och diskuterar delegerbarheten hos dessa, varefter artikeln avslutas med författarens synpunkter i avsnitt 6.

* Författaren önskar rikta särskilda tack till professorn advokat Svante Johansson, professor Jan Andersson samt advokaterna Thorsten Leijonhielm och Sven Unger för värdefulla synpunkter. För framförda åsikter och eventuella brister svarar dock ingen annan än författaren själv.

**Jur.kand., biträdande jurist vid Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB i Stockholm och lärare vid Juridiska institutionen, Stockholms universitet.

¹ Båvestam, U., Styrelsens delegationsmöjligheter – från ett ansvarsperspektiv, Stockholms universitet 2000.

2. Bakgrund

Styrelsen är aktiebolagets högsta förvaltande och verkställande organ. Enligt 8 kap. 3 § 1 st. aktiebolagslagen (1975:1385), ABL i det följande, svarar styrelsen för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Det är ett viktigt stadgande, som slår fast styrelsens allmänna och övergripande ansvar. Samtidigt säger det inte mycket om vad styrelsen faktiskt skall göra. I en lång rad andra bestämmelser i ABL har lagstiftaren däremot uttryckligen utpekat särskilda styrelseuppgifter.

Det kan konstateras att redan i ett måttligt stort aktiebolag svarar styrelsen för ett stort antal uppgifter. Detta föranleder inte sällan att en arbetsfördelning sker inom bolaget till avlastande av styrelsens ledamöter. Det typiskt sett vanligaste sättet att åstadkomma en bättre arbetsfördelning är att styrelsen utser en VD, som då ansvarar för den s.k. löpande förvaltningen. En sådan arbetsfördelning är alltsedan 1944 års aktiebolagslag förutsedd av lagstiftaren och framgår således av det organisationsmönster som kommer till uttryck i ABL.

I praktiken är ofta den arbetsfördelning som ett tillsättande av VD innebär inte tillräcklig för att styrelsen skall kunna fullgöra sitt uppdrag. Även i sådana fall är många gånger de uppgifter som ankommer på styrelsen för betungande. Detta är naturligtvis särskilt fallet i stora aktiebolag. Därför brukar många aktiebolag inrätta bolagets ledning på ett sätt som saknar förebild i ABL:s organisationsmönster. Särskilda organ och befattningshavare, som inte ABL känner igen, kan inrättas och betitlas alltefter tilltänkt funktion. Vi finner därför i många bolag rättsligt obekanta figurer och grupperingar som koncernchef, divisionsstyrelse, direktion, arbetande styrelseordförande, revisionskommitté o.s.v. Till dessa och andra högre befattningshavare i bolaget delegerar styrelsen uppgifter som egentligen ankommer på styrelsen. Detta är mycket vanligt och anses vara helt i sin ordning.

Det händer att en arbetsfördelning också internt inom styrelsen befinns vara nödvändig. En eller flera styrelseledamöter med kompetens på ett särskilt område kan således få i uppdrag att fullgöra vissa styrelseuppgifter. Om en sådan intern arbetsfördelning skall ske, har lagstiftaren numera ålagt styrelsen att redogöra för denna i arbetsordningen. I dessa fall kan man tala om delegation inom styrelsen.

Så länge samtliga organ och befattningshavare utför uppgifterna på ett korrekt sätt finns knappast några skäl att invända mot att företagsledningen på det ovan skisserade viset anpassas efter bolagets behov. Det är både praktiskt, ändamålsenligt och effektiviserande. När så *inte* är fallet, blir situationen emellertid en annan. Vad gäller om styrelseuppgifter har delegerats till VD, till en enskild styrelseledamot, till en anställd eller till en person som helt står utanför bolaget och denne (vi kan kalla honom *delegaten*) orsakar någon – bolaget, en borgenär, en aktieägare eller någon annan – skada? Är det då fortfarande i sin ordning att styrelsen har delegerat uppgifter som egentligen ankom på den?

Frågan kan omformuleras på ett mer rättsligt relevant sätt: Innebär det faktum att ABL uttryckligen ålägger styrelsen en rad skyldigheter också att styrelsen *personligen* – d.v.s. styrelsen som ett beslutsfört kollegium – är skyldig att vidta dessa åtgärder eller kan styrelsen sätta annan i sitt ställe, d.v.s. delegera uppgifterna? Kan detta i så fall ske till vem som helst? Om delegation är möjlig, *vad* kan i så fall delegeras – såväl uppgifter som allt ansvar för dem eller bara uppgifternas utförande, men aldrig ansvaret för dem? Vilken *typ* av ansvar talar vi i så fall om?

Frågorna är av central betydelse för en skadelidande. Skadeståndsbestämmelsen i 15 kap. 1 § ABL täcker de fall då skadan orsakats av styrelseledamot eller VD. Om styrelsen delegerar styrelseuppgifter med ansvarsfriande verkan, medför detta att det finns en eller flera styrelseledamöter av vilka den skadelidande inte längre kan kräva skadestånd. Kan delegation ske även till andra personer än styrelseledamöter och VD innebär det också att den som därefter ansvarar för de delegerade uppgifterna (delegaten) inte omfattas av ordalydelsen i 15 kap. 1 § ABL.

3. Bolagsorganens uppgifter

3.1 Funktionsfördelningen mellan bolagsstämman och styrelsen

Bolagsstämman är aktiebolagets högsta beslutande organ. Framgår inte annat av lag eller bolagsordning kan bolagsstämman avgöra vilken enskild fråga som helst som rör bolaget.

Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Det anses innebära att om inte bolagsstämman i instruktioner till styrelsen särskilt har begränsat styrelsens förvaltningsrätt, äger styrelsen fatta alla beslut och vidta alla åtgärder som rör bolaget och som inte uttryckligen i lag eller bolagsordning har förbehållits bolagsstämman. Att styrelsen är skyldig att följa instruktioner från bolagsstämman följer av att det hierarkiska förhållande som råder mellan bolagsorganen ställer styrelsen som ett bolagsstämman underställt organ. Lydnadsplikten anses motsatsvis komma till uttryck i 8 kap. 34 § 2 st. ABL.

Till de uppgifter som i lag förbehållits bolagsstämman – stämmans exklusiva kompetens – hör bl.a. att fastställa resultat- och balansräkning, att besluta om vinstutdelning och att besluta om ändringar i bolagsordningen. Det har också diskuterats om det utöver lagreglerna i ABL finns en oskriven exklusiv bolagsstämmokompetens vad gäller för bolaget särskilt viktiga beslut.² Frågan saknar

² Se t.ex. Nial, H., Till frågan om kompetensfördelningen mellan stämma och styrelse i aktiebolag, Festskrift till Knut Rodhe, Studier i krediträtt och associationsrätt, Stockholm 1976, s. 329-346, s. 339 ff.

inte intresse i sammanhanget, men det kan här räcka med att konstatera att det beträffande extraordinära frågor *kan* finnas en skyldighet för styrelsen att hänskjuta dem till bolagsstämman.

Åter vissa andra åtgärder är i ABL istället exklusivt förbehållna styrelsen. Dessa åtgärder, som i och för sig omfattas av styrelsens förvaltningsrätt redan enligt 8 kap. 3 § ABL, är genom att i lagen särskilt tilläggas styrelsen undandragna från bolagsstämmans kompetens.³ Dit hör t.ex. uppgifterna att företräda bolaget, att utse VD och särskild firmatecknare, att fastställa arbetsordning och att utfärda instruktioner till styrelsen underställda organ.

Det kan alltså – något förenklat – sägas att alla åtgärder som inte i lag tillkommer antingen styrelsen eller bolagsstämman, kan vidtas av endera av dessa bolagsorgan. Dessa åtgärder skulle kunna beskrivas som åtgärder inom ett ”gemensamt kompetensområde”. I egenskap av överordnat organ gäller därvid företräde för bolagsstämman i den meningen att bolagsstämman kan ge styrelsen bindande instruktioner och kräva att få fatta beslut i vissa typer av frågor. Direktiv från bolagsstämman till styrelsen förutsätts emellertid vara undantagsföreteelser. Bolagsstämman får i vart fall inte begränsa styrelsens handlingsfrihet så långt att styrelsen förlorar sin ställning som det organ som ansvarar för förvaltningen.⁴

3.2 Funktionsfördelningen mellan styrelsen och VD

I bolag där *VD* har utsetts svarar denne för den löpande förvaltningen. Den löpande förvaltningen är i 8 kap. 25 § 1 st. p. 2 ABL negativt bestämd och omfattar sålunda alla åtgärder som med hänsyn till arten och omfattningen av bolagets verksamhet inte är av stor betydelse eller av ovanlig beskaffenhet. Detta uttrycks också ibland som att *VD* äger vidta återkommande åtgärder i den dagliga verksamheten och att han äger ingå vanliga avtal på vanliga villkor.⁵

Det är också *VD*:s skyldighet att bereda och föredra de ärenden som styrelsen skall behandla och att verkställa styrelsebesluten.

Styrelsen kan m.a.o. sägas svara för vad som kan kallas den överordnade förvaltningen och *VD* för den löpande förvaltningen. *VD* är dock underställd styrelsen och skyldig att följa instruktioner från denna (8 kap. 25 § 1 st. p. 1 ABL). Styrelsen kan också själv avgöra ärenden som ingår i den löpande förvaltningen, varvid *VD*:s befogenhet i motsvarande mån upphör. Dock gäller en likadan begränsning som i förhållandet mellan stämman och styrelse, att styrelsen inte

³ Åhman, O., Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, Om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt, 1997, s. 510 ff., 605 ff.

⁴ Prop. 1975:103 s. 236.

⁵ Se t.ex. Nials i NJA 1968 s. 375 återgivna utlåtande, referatet s. 383 ff.

genom egna beslut eller instruktioner till VD får binda honom så hårt att han i praktiken förlorar sin ställning som ansvarig för den löpande förvaltningen.⁶

Styrelsens möjligheter att följa driften i bolaget är, åtminstone i större bolag, av naturliga skäl begränsade. Ofta innebär det att VD och hans närmaste medarbetare får stora befogenheter. I många stora företag ligger ledningen i praktiken i händerna på VD, medan styrelsen har en mer övervakande, kontrollerande och långsiktigt planerande funktion.⁷ Denna maktfördelning har emellertid litet med den aktiebolagsrättsliga kompetensfördelningen att göra, utan är i mångt och mycket en fråga just om styrelsens möjligheter att delegera uppgifter och ansvar.

3.3 Om styrelsens uppgifter

Det är inte möjligt att exakt och generellt slå fast vilka uppgifter som tillkommer en styrelse i ett aktiebolag. Styrelsens uppgiftsområde växlar inte bara beroende på bolagets verksamhet och storlek, utan också på i vilken mån bolagsstämman har tagit i anspråk sina möjligheter att i egenskap av överordnat organ besluta i frågor inom de två högsta bolagsorganens ”gemensamma kompetensområde”. När vi talar om styrelsens arbetsuppgifter måste vi emellertid skilja på den rättsliga regleringen av styrelsens uppgifter och den arbetsfördelning som sker i praktiken. En diskussion kring styrelsens delegationsmöjligheter måste utgå från vilka uppgifter som rättsligt sett åligger styrelsen. Hur styrelsen, VD, andra organ och befattningshavare fördelar arbetet rent faktiskt är ju helt beroende av i vilken utsträckning uppgifter och ansvar har delegerats (med rättslig verkan eller inte) och kan därför inte tjäna som en utgångspunkt för vilka uppgifter som i rättslig mening primärt åligger styrelsen.⁸

Styrelsen svarar enligt 8 kap. 3 § ABL för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Förvaltningen kan sägas bestå av de uppgifter i bolaget där bolagsstämman inte är beslutsfattare enligt lagens konstruktion.⁹ I en lång rad andra bestämmelser har styrelsens mycket vida förvaltningsansvar preciserats av lagstiftaren. Sålunda stadgas i ABL bland annat att styrelsen är skyldig att se till att bolagets organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt, att avgöra hur den ekonomiska rapporte-

⁶ Prop. 1975:103, s. 374.

⁷ Se om denna ledningsinterna maktfördelning t.ex. SOU 1941:9, s. 305 ff., prop. 1975:103, s. 235 f., 375 ff.

⁸ En fast etablerad praxis inom näringslivet torde dock i undantagsfall kunna ha betydelse för bedömningen.

⁹ Kedner, G. och Roos, C. M., Aktiebolagslagen, Del I (1-9 kap.) med kommentarer, 5 uppl., 1995, s. 242. Jfr Andersson, S., Johansson, S. och Skog, R., Aktiebolagslagen. En kommentar. Del I (1-9 kap.), 2000, 8:3.1, SOU 1941:9, s. 321 samt Pehrson, L., SvJT 1988 s. 262-280, s. 272.

ringen till styrelsen skall gå till, *att* fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation, att utse VD när så skall ske, *att* utfärda instruktioner som anger arbetsfördelningen mellan å ena sidan styrelsen och å andra sidan VD, eventuella andra organ som inrättats och vid behov också i förhållande till enskilda befattningshavare,¹⁰ *att* fastställa sin arbetsordning, *att* kalla till bolagsstämma, *att* vidta åtgärder då bolaget lidit stora förluster i förhållande till aktiekapitalet, *att* föra aktiebok,¹¹ *att* i vissa fall upprätta prospekt och *att* i olika sammanhang tillhandahålla aktieägare och revisorer information. Som framgått ovan åligger det också styrelsen att vidta de åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av ovanlig beskaffenhet eller stor betydelse.

Andra viktiga styrelseuppgifter är att lägga fram förslag för bolagsstämman och att bereda ärendena inför stämman.

Skyldigheter för styrelsen i egenskap av bolagets främsta företrädare återfinns också i annan lagstiftning än ABL. Här kan nämnas redovisningsrättslig lagstiftning, arbetsrättslig lagstiftning, arbetsmiljölagstiftning, miljölagstiftning, skattelagstiftning m.m. Förpliktelser i annan lagstiftning än ABL kommer emellertid inte att behandlas i det följande.

Organisationsbestämmelserna i ABL anses till sin karaktär vara tvingande och absoluta och skall på så sätt skapa en fast ordning, stadga och säkerhet åt bolagsorganisationen.¹² Eftersom bestämmelserna skall tillämpas på alla aktiebolag, från det minsta enmansbolaget till det största börsbolaget, måste de samtidigt vara flexibla, så att organisationen kan anpassas efter det enskilda bolagets behov. En motsättning kan således ligga i behovet å ena sidan av ordning och förutsebarhet och å den andra effektivitet och rationalitet i företagsledningen. ABL söker klara denna balansgång genom att dra upp ramen för organisationsmönstret, men låta i första hand styrelsen, men även VD, fylla den med innehåll.

Det sagda kan även uttryckas som att ABL drar upp det *rättsliga* organisationsmönstret genom lagens stadganden, medan bolagsledningens *faktiska* organisation kan variera mycket från bolag till bolag. ABL känner bara två ledningsorgan, nämligen styrelsen och VD. För att skapa en för bolaget ändamålsenlig organisation har styrelsen emellertid möjlighet att inrätta, som det heter i 8 kap. 3 § 3 st. ABL, ”andra organ” än de ABL stadgar om. I praktiken är det också vanligt att beslut fattas på bolagets vägnar av annan än de organ som särskilt föreskrivs i lagen. I större företag kan den faktiska organisationen ha avlägsnat sig långt från lagens mönster. Det är också då så skett som frågan om delegation av uppgifter och ansvar blir särskilt aktuell.

¹⁰ Prop. 1997/98:99, s. 80.

¹¹ I avstämningsbolag fullgörs istället uppgiften av en central värdepappersförvaltare, 3 kap. 8 § ABL.

¹² Se Nial, H. och Johansson, S., Svensk associationsrätt i huvuddrag, 7 uppl., 1998, s. 108, 116 och Åhman, a.a., s. 594.

Organisationen under styrelsen och VD ligger således utanför ABL:s reglering.¹³ Företagsledningen kan anpassa företagsstrukturen efter verksamhetens omfattning och krav. Det lär i praktiken inte vara ovanligt att VD även svarar för den långsiktiga planeringen i bolaget och därvid mer eller mindre rutinmässigt och med mer eller mindre långa mellanrum konsulterar styrelsen, medan den löpande förvaltningen är delegerad till en direktion, där VD ofta ingår, eller till medlemmar av direktionen. I stora koncerner kan en koncernchef utses.¹⁴ Denne är vanligen också moderbolagets VD, men det kan också vara styrelseordföranden eller någon annan. Ett bolag eller en koncern kan vidare delas in i divisioner som var och en leds av en divisionschef. I en division kan flera aktiebolag ingå.

Det förekommer också att styrelsens ordförande i bolaget fullgör uppgifter inom den löpande förvaltningen. Denne brukar då kallas arbetande styrelseordförande. Även i svenskt näringsliv förekommer det att man använder de amerikanska titlarna CEO (chief executive officer) och COO (chief operating officer) eller motsvarande på personer i företagsledningen.

När det blir fråga om ansvar för skada som uppkommit genom åtgärder eller försummelser inom bolagsledningen, gäller det att klarlägga om den faktiska organisationen hållit sig inom det rättsliga organisationsmönstrets gränser och, om så inte är fallet, hur detta påverkar den rättsliga bedömningen av ansvarsfrågorna.

4. Delegationsrätt och delegerbarhet

Det är nog en tämligen okontroversiell ståndpunkt att påstå att *någon* delegationsrätt tillkommer styrelsen. Rolf Dotevall skriver i sin avhandling om skadeståndsansvaret för styrelseledamöter och VD, att det länge har accepterats att bolagsledningen har möjlighet att delegera uppgifter.¹⁵ Med hänsyn till det begränsade utrymme som här står till mitt förfogande skall jag utan att redogöra för den rättsliga grunden för detta i det följande förutsätta att styrelsen faktiskt har i vart fall någon delegationsrätt.¹⁶

I all korthet kan dock nämnas att den rättsliga grund för aktiebolagsstyrelsens delegationsrätt som stått att finna inte är stadigare än att det i äldre förarbets- och doktrinuttalanden sägs att det följer av *allmänna rättsgrundsatser* och att det ligger i *sakens natur* att det inte kan förväntas av en styrelse att den i sin helhet handhar alla ärenden och fattar alla beslut inom sitt omfattande uppgiftsområde. Det är *inte meningen* att styrelsen personligen skall ombesörja alla styrelseuppgifter. På

¹³ En allmän beskrivning av hur den utomrättsliga organisationen av företagsledningen kan se ut ges i Fermenta – fakta och erfarenheter, En rapport till Stockholms Fondbörs, 1988, s. 174 ff.

¹⁴ Se om denna figur, Unger, S., Får jag tala med koncernchefen!, Advokaten nr 1, 1987.

¹⁵ Dotevall, R., Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör, 1989, s. 226.

¹⁶ För en utförlig diskussion kring den rättsliga grunden hänvisas till Båvestam, U., a.a., s. 44 ff.

det skatte- och straffrättsliga området har styrelsens möjligheter att i viss utsträckning delegera ansvar också bekräftats av ett antal avgöranden från Högsta domstolen.

Frågan för framställningen blir således hur vidsträckt styrelsens delegationsrätt är. För att besvara frågan måste det redas ut vad som skall förstås med att en uppgift är *delegerbar*. Såsom förutskickats i det inledande avsnittet tar artikeln sikte på ansvarsfrågan vid delegation. Frågan blir därmed vad som händer med *ansvaret* för uppgifterna vid delegation av uppgifter som är respektive inte är delegerbara. Men vad avses med en delegerbar uppgift? Vi måste uppenbarligen se närmare på ansvarsfördelningen för att kunna ge ett svar på detta.

4.1 Styrelsens ursprungliga ansvar

Har ingen delegation skett av styrelseuppgifter svarar styrelsen fullt ut enligt det ansvarsmönster som ABL drar upp. Enligt 15 kap. 1 § 1 p. ABL skall en styrelseledamot, som när han fullgör sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, ersätta skadan. Enligt andra punkten i samma paragraf ådrar sig en styrelseledamot skadeståndsskyldighet även då skada uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogas en aktieägare eller någon annan om detta skett genom överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.

Först kan slås fast att styrelseledamöters skadeståndsansvar enligt svensk rätt är individuellt, d.v.s. något kollektivt ansvar för styrelsen som sådan kan inte komma ifråga.¹⁷

För att skadeståndsskyldighet skall kunna åläggas en styrelseledamot fordras enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer, utöver att han skall ha förfarit i vart fall oaktsamt, att annan lidit påvisbar skada och att ett adekvat orsakssamband föreligger mellan den skadegörande handlingen – eller underlåtenheten – och skadan.

Den skadelidande anses ha bevisbördan såväl för sin skada som för skadegörarens vårdslöshet och orsakssambandet. Enligt Dotevall ställs dock inte särskilt stränga krav på bevisningen av att det föreligger ett adekvat orsakssamband mellan en styrelseledamots handlande och skadan.¹⁸

Som en objektiv måttstock vid aktsamhetsbedömningen kan i första hand reglerna i ABL och bolagsordningen tjäna, liksom därutöver direktiv från bolagsstämman.¹⁹ Strider ett beslut eller en åtgärd mot en rättslig föreskrift (t.ex. en bestämmelse i ABL) torde huvudregeln vara att culpa presumeras.²⁰ Uttrycks en plikt att handla i lag, innebär underlåtenhet att fullgöra uppgiften likaså att sub-

¹⁷ Ansvariga ledamöter är dock solidariskt skadeståndsansvariga, 15 kap. 6 § ABL.

¹⁸ Dotevall, R., Bolagsledningens skadeståndsansvar, 1999, s. 49.

¹⁹ Se Dotevall 1989, s. 92 f., jfr även Taxell, L.E., Bolagsledningens ansvar, 1988, s. 28.

²⁰ Jfr Taxell 1988, s. 29, samt Hellner, J. och Johansson, S., Skadeståndsrätt, 6 uppl., 2000, s. 125 ff.

jektet presumeras ha förfarit oaktsamt. Frågan om en lagbestämmelse eller annan föreskrift skapar förpliktelser för en styrelseledamot måste dock i varje enskilt fall avgöras genom en prövning av föreskriftens innehåll.

Det kan således konstateras att en styrelseledamot blir skadeståndsskyldig om den skadelidande kan visa att han lidit en skada, att styrelseledamotens handlande eller underlåtenhet att handla på ett adekvat sätt orsakat denna skada samt att detta handlande eller denna underlåtenhet är att tillskriva ledamoten som åtminstone oaktsamhet.

Ansvarssituationen kan exemplifieras med en styrelse som infört fel person som aktieägare i aktieboken. Om den person, som rätteligen borde ha blivit införd i aktieboken, med anledning av styrelsens felaktiga förande av aktieboken har lidit en påvisbar ekonomisk skada och han kan styrka oaktsamhet hos styrelseledamöterna och också bära den i detta fall förmodligen inte särskilt tunga bevisbördan beträffande orsakssambandet, har han rätt till full ersättning av ledamöterna.

4.2 Styrelsens ansvar efter delegation

Enligt Dotevall, som menar att varje styrelsens förvaltningsuppgift på ett eller annat sätt kan delegeras, får en delegation betydelse i två avseenden.²¹ För det första innebär den en reduktion av ansvaret för det delegerande organet (styrelsen), och för det andra innebär delegationen ett ökat ansvar för den som erhåller uppgifterna (delegaten). Styrelsen blir emellertid aldrig av med ”kärnfunktionen” eller ”restkompetensen”, nämligen sin *tillsynsplikt* (tillsynsansvaret, kontrollansvaret).²² Dotevall uttalar vidare:²³

”I princip är det även [efter delegation] styrelseledamöterna [...] som formellt bär ansvaret för skada som den delegerade orsakar. För ansvar krävs dock att culpa föreligger genom att styrelsen [...] (i) visat försummelse vid val av delegerad, (ii) genom *bristande instruktioner* till denne eller (iii) genom *brister i tillsynen* av hur dessa uppgifter sedan utförs. Att ansvaret endast utgår enligt dessa grunder uttrycker den grundläggande principen i skadeståndsrätten att ansvar endast inträder för eget vållande.”

Efter delegation svarar styrelsen således för *culpa in eligendo, instruendo vel inspiciendo (custodiendo)*, d.v.s. för vållande vid valet av, instruktionerna till och övervakningen (tillsynen) av delegaten. Den omsorg som skall iakttagas vid valet av delegat innebär dels att en person med erforderliga kvalifikationer skall väljas, dels att han skall skiljas från uppgiften om den visar sig honom övermäktig. Instruktionerna måste vara tillfredsställande tydliga och innehålla ett system av betryggande rapportering tillbaka till styrelsen. Därutöver måste delegaten

²¹ Dotevall 1989, s. 227 f.

²² Dotevall 1989, s. 227 f. Jfr prop. 1997/98:99, s. 208 f.

²³ Dotevall 1989, s. 228.

också få tillräckliga resurser i form av t.ex. personal eller pengar för att fullgöra uppgiften.

Tillsynsplikten är för en styrelseledamot en central förpliktelse med tanke på att denne, särskilt i de större bolagen, oftast inte själv aktivt deltar i bolagets dagliga verksamhet. VD svarar dock för tillsynen av den dagliga verksamheten och bolagets anställda. Styrelsens huvudsakliga uppgift blir därför att utöva tillsyn över VD och eventuella delegater.²⁴

Av stor vikt vid utövandet av styrelsens tillsynsplikt är i vilken utsträckning tillit kan fästas till den information som lämnas av underordnade befattningshavare. Utgångspunkten är att ledamöterna i stor utsträckning kan lita på de uppgifter som lämnas om förhållanden i bolaget, till dess att något inträffar som ger dem särskilda skäl att misstänka att något är på tok.²⁵

Om delegation har skett med för styrelsen ansvarsreducerande verkan i enlighet med det nyss sagda och någon har lidit skada till följd av delegatens bristfälliga handhavande av den delegerade uppgiften, gestaltar sig tydligen bevisbördan för den skadelidande annorlunda än om styrelsen själv ombesörjt uppgiften. Vad som vid sidan om skadan skall styrkas är *dels* att styrelseledamöterna varit i vart fall oaktsamma vid valet av delegat eller att instruktionerna varit oaktsamt bristfälliga eller att styrelseledamöterna utövat en oaktsamt bristfällig tillsyn över delegaten, *dels* att adekvat kausalitet råder mellan den ansvarsgrundande oaktsamheten och skadan.

Denna bevisbörda kan vara svårare att bära för den skadelidande än den som hade gällt om styrelseuppgiften inte hade delegerats. Det är nämligen inte oaktsamhet hos den som har utfört uppgiften, som skall styrkas. Den skadelidande måste s.a.s. föra bevisningen ett steg ”bakåt” i kedjan och visa att skadan, som i och för sig primärt kan ha orsakats av delegaten, är en följd av styrelseledamöternas oaktsamma val, instruktionsgivning eller tillsyn. Särskilt svårt torde det vara att visa ett adekvat orsakssamband, d.v.s. att den inträffade skadan var en förutsebar följd av att styrelsen valde just denna delegat, inte gav honom just dessa instruktioner eller inte utövade en tillräcklig tillsyn på just ett visst sätt.

Naturligtvis kan förhållandet beskrivas som att styrelsen även efter delegation har kvar ansvaret för uppgifterna (vilket stundom sker), men om en ansvarsöverflyttning sker på här beskrivet sätt gäller det att vara klar över att det är en *annan typ* av ansvar styrelsen har efter delegation. Om styrelsen då ingen delegation skett har vad som har kallats för ett *direkt ansvar* för uppgifterna, har den – i enlighet med Dotevalls beskrivning – efter delegation ett *reducerat ansvar*, ett tillsynsansvar.²⁶

²⁴ Jfr SOU 1941:9, s. 325, Dotevall 1989, s. 230.

²⁵ Dotevall 1999, s. 103. Jfr även utredningen *SAS styrelse och SAS/Maersk-saken* av den 16 september 2001, s. 41 ff.

²⁶ Jfr Rydbeck, O., Om styrelseansvar m.m. – Slutrapport om ansvar för Nordbankens styrelse avseende bankens kreditgivning främst under tidsperioden 1988-1990, Stockholm 1993, s. 21 f. samt Hellner, J. och Johansson, S., Skadeståndsrätt, 6 uppl., 2000, s. 139.

Om styrelsen t.ex. delegerat uppgiften att föra aktiebok till en advokatbyrå, skulle Dotevalls reducerade styrelseansvar innebära att den aktieägare som lidit skada till följd av att advokatbyrån inte har fört in honom i aktieboken som den bort göra, måste styrka att det var försumligt av styrelseledamöterna att utse byrån till delegat eller att instruktionerna till byrån var undermåliga eller att styrelsen inte utövade erforderlig tillsyn över byrån, samt att den inträffade skadan var förutsebar för ledamöterna, d.v.s. adekvat kausal i förhållande till ledamöternas handlande eller underlåtenhet att handla. I annat fall kan aktieägaren inte utfä ersättning av styrelseledamöterna. Ersättning direkt från advokatbyrån torde vara utesluten.²⁷

4.3 Definition av ”delegerbarhet”

Eftersom framställningen tar sikte på ansvarsfrågorna vid delegation, måste begreppet ”delegerbarhet” också definieras därefter. Den modell jag har funnit vara den bästa att bygga begreppet delegerbarhet efter har jag i stora drag hämtat från Per Samuelssons studie om börsbolagens informationsansvar, även om Samuelsson inte använder samma terminologi.²⁸ Samuelsson anger att bakgrunden till hans definition är att det är av stor betydelse när ansvar skall utkrävas att fastställa i vilken mån delegation av förvaltningsuppgifter också innebär en motsvarande ansvarsöverflyttning. Samuelsson delar tydligen inte Dotevalls uppfattning att alla styrelsens uppgifter kan delegeras med för styrelsen ansvarsreducerande verkan. Efter att ha reserverat sig för att en bedömning *in casu* visserligen är oundviklig, delar Samuelsson upp förvaltningsuppgifterna på två områden, det obligatoriska respektive det fakultativa kompetensområdet.²⁹

Skiljelinjen mellan de båda kategorierna går vid ansvarsöverflyttningen. Samuelssons avsikt är nämligen att ”endast [...] terminologiskt skilja mellan de fall då delegation av förvaltningsuppgifter innebär överflyttning av ansvar och då så inte är fallet”.³⁰ Att en uppgift tillhör det obligatoriska området utesluter enligt denna definition inte att delegation sker, men däremot att något ansvar överflyttas från styrelsen till delegaten. På grund av definitionens avgränsning finner jag begreppen *obligatorisk* och *fakultativ* något missvisande, varför jag helt enkelt benämner kategorierna:

1. Ej delegerbara uppgifter, beträffande vilka ansvarsdelegation inte kan ske.
2. Delegerbara uppgifter, beträffande vilka ansvarsdelegation kan ske.

Styrelseuppgifter under *kategori 1* är från ansvarssynpunkt odelegerbara. Åtgärdernas vidtagande kan inte delegeras med ansvarsreducerande verkan, d.v.s. styrelsens ansvar kan aldrig reduceras till ett tillsynsansvar. Innebörden av detta

²⁷ Se avsnitt 4.4.

²⁸ Samuelsson, P., Information och ansvar – om börsbolagens ansvar för bristfällig informationsgivning på aktiemarknaden, 1991, s. 250 f. Jfr af Sandeberg, C., Prospektansvaret, 2001, s. 316.

²⁹ Samuelsson, a.st.

³⁰ Samuelsson, a.a., s. 250, not 23.

blir följaktligen att styrelsen har en skyldighet att på ett aktsamt sätt vidta dessa åtgärder. Styrelsen har en handlingsplikt ifråga om uppgifterna och om styrelseledamöterna underlåter att själva ombesörja utförandet av uppgifterna, kan deras underlåtenhet presumeras vara oaktsam. Något strikt ansvar är det inte fråga om. Liksom då ledamöterna vidtagit åtgärder på ett felaktigt sätt, måste oaktsamhet kunna läggas dem till last vid underlåtenhet, låt vara att oaktsamheten ifråga om uppgifter av detta slag kan presumeras för det fall att styrelsen underlåtit att utföra dem.

Principiellt saknar det från ansvarssynpunkt intresse om styrelsen rent faktiskt har delegerat en uppgift som tillhör kategori 1. Om styrelsen över huvud taget inte brytt sig om uppgiften eller om styrelsen underlåtit att själv vidta uppgiften genom att delegera den till annan, bör härvidlag sakna betydelse. Eftersom styrelsen ifråga om dessa uppgifter har en handlingsplikt, har den i båda fallen underlåtit att vidta en åtgärd den var skyldig att vidta.

Det är dock inte helt betydelselöst om styrelsen å ena sidan underlåtit att fullgöra en uppgift och också underlåtit att vidta några andra åtgärder för att uppgiften skall bli utförd, eller om den å andra sidan underlåtit att fullgöra uppgiften och satt annan i sitt ställe och denne i sin tur har underlåtit att fullgöra uppgiften eller fullgjort den på ett felaktigt sätt. Har delegation skett och skada uppstått, bör nämligen den presumerade oaktsamheten rörande styrelseledamöternas underlåtenhet knappast kunna motbevisas, eftersom underlåtenheten varit i högsta grad medveten.

Normann Aarum menar för norsk rätts del att det är oaktsamt i sig att delegera en odelegerbar uppgift.³¹ Ståndpunkten ligger väl i linje med det nyss sagda, men kan förefalla väl drastisk. Om vi å andra sidan tänker oss ett fall då delegaten orsakat en *större* skada än den som hade inträffat bara av styrelsens underlåtenhet att utföra uppgiften, är det möjligen en nödvändig utgångspunkt.

Delegation av uppgifter tillhörande *kategori 2* innebär å sin sida att ansvarsöverflyttning sker. Styrelsens ansvar reduceras efter delegation till ett tillsynsansvar såsom det beskrivits i avsnitt 4.2 ovan.

Den för framställningen avgörande skiljelinjen mellan uppgifter under kategori 1 och 2 går vid bevisbördeplaceringen rörande styrelseledamöternas oaktsamhet när skada har inträffat efter delegation. I de förra fallen – de odelegerbara uppgifterna – presumeras ledamöterna ha förfarit oaktsamt, eftersom de, trots att de har en plikt att själva fullgöra en uppgift, inte har gjort det utan överlåtit uppgiften på någon annan. Då styrelseledamöternas underlåtenhet utgjort ett medvetet handlande (beslut om delegation) bör de ha svårt att motbevisa oaktsamhet. I de senare fallen – de delegerbara uppgifterna – skall istället den skadelidande styrka styrelseledamöternas oaktsamhet (vid valet av, instruktionerna till och tillsynen över delegaten). Denna uppdelning av styrelseuppgifterna i en kategori 1 och en kategori 2 är således helt nödvändig för att en ska-

³¹ Normann Aarum, K., Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper, 1994, s. 219.

delidande inte ifråga om styrelsens samtliga uppgifter skall hamna i det sämre bevisläget, såsom blir fallet med Dotevalls synsätt.

Om styrelsens uppgift att föra aktiebok kan anses vara att hänföra till kategori 1, skulle det innebära att styrelseledamöterna i exemplet ovan (då delegation skett till en advokatbyrå) presumeras ha förfarit oaktsamt, eftersom de underlåtit att fullgöra en styrelseuppgift som de enligt lag hade en plikt att fullgöra. Den skadelidande aktieägarens bevisbörda torde därmed begränsa sig till att styrka sin skada och orsakssambandet mellan ledamöternas underlåtenhet och skadan, för att styrelseledamöterna skall bli ansvariga. Kan aktieägaren visa att en normalt aktsam styrelse hade handhaft uppgiften på ett sätt så att hans skada hade undvikits, bör han anses ha fullgjort bevisbördan.

4.4 Delegates ansvar

En allmän skadeståndsrättslig princip, som visserligen är försedd med flera undantag, är att uppgifter och ansvar bör följas åt. För att delegation skall innebära ansvarsöverflyttning till viss person, kunde det därför vara rimligt att kräva att denne svarar med samma skadeståndsskyldighet som det delegerande organet hade före delegationen. Bestämmelsen i 15 kap. 1 § ABL fyller en viktig funktion i det att den ålägger styrelseledamöterna och VD skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada i förhållande till såväl bolaget som tredje man. Delegeras en styrelseuppgift till en eller flera styrelseledamöter eller till VD, är dessa skadeståndsansvariga vid uppgifternas utförande enligt 15 kap. 1 § ABL.³² Om uppgift däremot delegeras till någon annan än en styrelseledamot eller VD – t.ex. till en koncernchef, en ekonomichef, ”adjungerad styrelseledamot” eller en advokat – och delegaten orsakar skada, täcks inte någon delegates skadeståndsskyldighet av ordalydelsen i 15 kap. 1 § ABL. Skadestånd kan därför inte utkrävas av delegaten grundat på en direkt tillämpning av bestämmelsen.

Frågeställningen får särskild aktualitet i koncernförhållanden, där delegation mellan befattningshavare i olika bolag inte är ovanliga. Sker delegation till befattningshavare i annat bolag – även om han är styrelseledamot eller VD i det bolaget – är det formellt fråga om delegation till en utomstående, så att skadestånd inte kan utkrävas av delegaten genom en tillämpning av 15 kap. 1 § ABL.

Ståndpunkten har dock framförts att bestämmelsen i 15 kap. 1 § ABL kan tillämpas analogt på personer som intar en faktisk organställning i bolaget utan att rent formellt inta ställning av styrelseledamot eller VD. Enligt Daniel Stattin borde ifråga om ansvarsfrågor inom aktiebolag ett ”Shadow Director”-institut de lege lata kunna tillämpas med den följderna att den som *de facto* fungerar som organledamot utan att vara det också kan åläggas skadeståndsskyldighet enligt 15 kap. 1 § ABL.³³

Att utreda huruvida ett ”Shadow Director”-institut är tillämpligt idag i svensk rätt faller dock utanför syftet med denna framställning, varför detta inte kan förutsättas. I alla händelser har den

³² Det är i dessa fall fortfarande fråga om ”fullgörandet” av ”uppdraget”, se t.ex. Dotevall 1989, s. 83 f.

³³ Se Stattin, D. i SvJT 1999 s. 873-902, s. 882 ff. med vidare hänvisningar.

fortsatta diskussionen relevans för de fall då delegation sker till annan än styrelseledamot och VD då delegaten inte heller intar ställning av "Shadow Director".

Den delegat som inte är styrelseledamot eller VD kan dock ådra sig skadeståndsskyldighet gentemot bolaget enligt sysslomannareglerna i 18 kap. handelsbalken, vilka även täcker ansvar för ren förmögenhetsskada. Är personen ifråga anställd i bolaget skall istället reglerna i skadeståndslagen (1972:207), SkL, om arbetstagares skadeståndsskyldighet tillämpas, vilket innebär att denne endast svarar om synnerliga skäl föreligger (4 kap. 1 § SkL).

Beräffande ansvaret gentemot tredje man för en delegat som inte är styrelseledamot eller VD blir skillnaderna än mer påtagliga. I dessa fall begränsas nämligen ersättningsrätten för ren förmögenhetsskada enligt huvudregeln till fall då skadan vållats genom brott (jfr 2 kap. 4 § SkL). Det kan vidare nämnas att även bolaget kan bli skadeståndsskyldigt gentemot tredje man om delegaten är anställd av bolaget (3 kap. 1 § SkL).

Tidigare stadgades för bankaktiebolagens del i 5 kap. 1 § bankrörelselagen (1987:617) ett skadeståndsansvar för delegat som var detsamma som för styrelseledamot och VD. En delegat behövde inte sitta i styrelsen eller vara anställd av banken. Sedan den 1 januari 1999 har regeln utmönstrats och ABL skall istället tillämpas i sin helhet även på bankaktiebolagen. I förarbetena till nu gällande reglering sades ingenting om att delegation inte längre skulle vara möjlig till andra än styrelseledamöter och VD. Däremot uttalades i kommittébetänkandet att betydelsen av skadeståndsskyldigheten i förhållande till aktieägare och utomstående – d.v.s. det *externa* ansvaret – är begränsad, eftersom det i de flesta fallen för skadelidande tredje man "torde [vara] mer förmånligt att framställa ersättningsanspråk mot arbetsgivaren med stöd av dennes ansvar för arbetstagarens vållande enligt 3 kap. 1 § SkL".³⁴

Uttalandet framstår som ogenomtänkt. För det första är argumentet för påståendet, att det i de flesta fall är mer förmånligt att grunda skadeståndstalan på 3 kap. 1 § SkL, betänkligt då en delegat inte behöver vara anställd i bolaget. För det andra, och framför allt, är argumentet märkligt då ersättning för ren förmögenhetsskada enligt huvudregeln förutsätter brottslig handling (jfr 3 kap. 1 § 1 st. SkL). Det är just en utvidgning i det avseendet 15 kap. 1 § p. 2 ABL innebär. Lagstiftaren har alltså utan egentlig motivering ändrat rättsläget beträffande bankaktiebolagets delegater (som inte samtidigt är styrelseledamöter eller VD), så att bankaktiebolagets aktieägare, bolagsborgenärer m.fl. som lidit ren förmögenhetsskada enligt huvudregeln nu saknar möjlighet till skadestånd från dessa.

Enligt min mening bör emellertid de ovan beskrivna skillnaderna i delegatan-svar inte betyda att delegation bara kan ske till personer i organställning. Visserligen försämras tredje mans rättsställning när delegation sker till utomstående, men tredje man har att hålla sig till styrelsens ansvar att utse lämplig person, ge honom lämpliga instruktioner och att utöva tillsyn över honom. I fråga om delegerbara uppgifter – d.v.s. uppgifter som det av en eller annan anledning inte är meningen att styrelsen personligen skall ombesörja – torde tredje mans rättsställning inte vara mer skyddsvärd än så.

³⁴ SOU 1998:27, s. 30.

4.5 Doktrinen

Flera författare har tagit upp frågan om i vilken utsträckning styrelsen kan delegera uppgifter, men få har behandlat den särskilt utförligt. Det förekommer i princip två helt skilda linjer, en strängare och en påtagligt liberal. Då det sällan anges vilken typ av ansvar som avses är det emellertid en svårbedömbart fråga hur långt ifrån varandra företrädarna för de olika ståndpunkterna egentligen står.

Enligt Nial-Johansson kan styrelsen ”knappast” delegera sådana frågor som enligt lagens bestämmelser uteslutande ankommer på styrelsen.³⁵ Åhman intar samma inställning, liksom Taxell som anger att styrelsen inte får delegera uppgifter som ABL uttryckligen anförtrott styrelsen.³⁶ Normann Aarum menar att styrelsen inte med ansvarsbefriande verkan kan delegera uppgifter som uttryckligen enligt lag åligger styrelsen.³⁷ De fyra här nämnda författarna tycks således företräda en gemensam linje.

Samuelsson är av uppfattningen att ett stadgande i ABL eller bolagsordningen som uttryckligen ålägger ett visst bolagsorgan en särskild uppgift ”utesluter delegation med åtföljande ansvarsöverflyttning, såvida det inte är (*implicit eller explicit*) förutsatt i regeln att så kan ske” (min kursivering).³⁸ Som exempel på en *explicit* sådan regel anger Samuelsson 3 kap. 4 § 2 st. ABL, vari det stadgas att aktiebrev skall undertecknas av styrelsen eller enligt styrelsens fullmakt av bank.³⁹

Carl Svernlöv skriver i sin bok om styrelsens arbetsordning och instruktionsgivning att det ”torde [...] finnas beslut som *till sin natur* inte kan delegeras” (min kursivering).⁴⁰

Dotevall har en helt annan utgångspunkt. Mot bakgrund av att ABL inte uttryckligen uppställer någon gräns för omfattningen av bolagsledningens delegeringsmöjligheter, anger han att det är ”uppenbart [...] att varje i aktiebolagslagen konkret angiven förvaltningsuppgift på ett eller annat sätt kan delegeras”.⁴¹ Gränsen för styrelsens delegationsmöjligheter sätts, enligt Dotevall, bara av att styrelsen inte kan delegera bort *alla* sina befogenheter och av att styrelsen aldrig kan delegera sin tillsynsplikt.⁴²

Eftersom även Dotevall räknar till styrelsens förvaltning samtliga åtgärder som inte uttryckligen enligt lag eller bolagsordning skall beslutas av bolags-

³⁵ Nial & Johansson, a.a., s. 120.

³⁶ Åhman, a.a., s. 642, Taxell, L.E., Aktiebolagets organisation, 1983, s. 67 och 77.

³⁷ Normann Aarum, a.a., s. 219.

³⁸ Samuelsson, a.a., s. 250 f.

³⁹ Till kategorin av *explicita* delegationsregler i ABL bör också bestämmelserna i 5 kap. 4 § 4 st. och 5 kap. 12 § 4 st. ABL räknas, men knappast några fler.

⁴⁰ Svernlöv, C., Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolaget, 1999, s. 23.

⁴¹ Dotevall 1989, s. 227 f.

⁴² Dotevall 1989, s. 227.

stämman,⁴³ måste hans ståndpunkt tolkas som att även uppgifter som uttryckligen enligt lag åligger styrelsen är delegerbara (d.v.s. hänförliga till kategori 2).

Nial-Johanssons och Åhmans ståndpunkt synes å sin sida ligga mycket nära de regler som gäller inom kommunalrätten för kommunfullmäktiges möjligheter att delegera uppgifter, nämligen att avgörande för om en viss uppgift är delegerbar eller ej är om det i lag anges att uppgiften skall handhas av fullmäktige eller ej.⁴⁴ Enligt detta synsätt skulle således det helt avgörande för en styrelseuppgifts delegerbarhet vara om det anges i lagen att det är en styrelseuppgift. När det t.ex. i 3 kap. 7 § ABL föreskrivs att styrelsen skall föra aktiebok innebär det m.a.o. att uppgiften inte är delegerbar (kategori 1).

En sådan lösning har i och för sig den klara fördelen att den är enkel att tillämpa. Emellertid bör en sådan lösning också förutsätta att lagstiftaren ifråga om varje enskild lagbestämmelse som ålägger styrelsen en uttrycklig uppgift har gjort det medvetna övervägandet att uppgiften inte skall vara delegerbar. Ibland har så också skett – som skall redogöras för nedan – men sannolikt har det inte alltid varit fallet.

Varför skulle då lagstiftaren i lag ange att styrelsen skall ombesörja viss åtgärd om han inte verkligen menar det, d.v.s. på det sättet gör den odelegerbar? Åhman ger själv svaret. Genom att uttryckligen i ABL ange att åtgärder av vissa slag skall åligger styrelsen, har lagstiftaren lyft ut vissa angelägenheter till särskild reglering och denna har då till funktion att *undandra* de aktuella frågorna från bolagsstämmans omnipotens; ”[a]nnars skulle de ju inte ha någon mening vid sidan av 8:6 första stycket aktiebolagslagen”.⁴⁵

Det är av precis samma skäl som uppgifter uttryckligen i lag har tillagts de kommunala nämnderna inom kommunalrätten.⁴⁶ Lagstiftningstekniken tillförsäkrar nämnderna en i förhållande till kommunfullmäktige självständig beslutanderätt beträffande dessa uppgifter. Vilka uppgifter nämnderna kan delegera är emellertid en helt annan fråga, som regleras i särskilda bestämmelser inom kommunalrätten.⁴⁷ Dessa bestämmelser saknar motsvarighet inom aktiebolagsrätten.

Det kan alltså konstateras att det finns en möjlighet att lagstiftaren har haft en *annan* tanke med en bestämmelse som ålägger styrelsen en uppgift än att den inte skall vara delegerbar, nämligen att freda styrelsens beslutanderätt i frågan från bolagsstämmans inblandning. I så fall verkar det inte rimligt att avgöra en styrelseuppgifts delegerbarhet enbart på om det i ABL står angivet att styrelsen skall ombesörja åtgärden.

⁴³ Se Dotevall 1989, s. 170. Jfr avsnitt 3 ovan.

⁴⁴ Se 3 kap. 10 § 1 st. kommunallagen (1991:900). Påpekas bör att delegerbarhet inom kommunalrätten inte främst rör ansvarsfrågor, utan i större utsträckning besluts giltighet.

⁴⁵ Åhman, a.a., s. 605. Den angivna bestämmelsen motsvaras idag av 8 kap. 3 § 1 st. ABL.

⁴⁶ Jfr Bohlin, A. i Karnov 2000/2001, kommunallagskommentaren, not 48 och 49.

⁴⁷ Se t.ex. 6 kap. 34 § kommunallagen. Se vidare Båvestam, U., a.a., s. 33 ff.

Ser man närmare på de uppgifter som uttryckligen åläggs styrelsen i ABL kan man också konstatera att de – försiktigt uttryckt – är av skiftande karaktär. Som exempel kan nämnas att enligt 8 kap. 4 § 1 st. ABL skall styrelsen fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation och att enligt 9 kap. 14 § 1 st. ABL vid kallelse till bolagsstämma i vissa fall ”[...] styrelsen skall sända skriftlig kallelse till varje aktieägare vars postadress är känd för bolaget [...]”. Det bör i vart fall vara en rimlig utgångspunkt att styrelsens delegationsmöjligheter ser olika ut beträffande dessa två lagstadgade styrelseuppgifter.

4.6 Förarbetena till 1999 års ändringar i ABL. Lagförslag därefter

Ett av syftena med de nya organisationsregler i ABL som trädde ikraft 1 januari 1999 var att skapa bättre förutsättningar för att kräva skadestånd av försumliga bolagsföreträdare.⁴⁸ ABL:s bestämmelser om bolagsorganens kompetens och skyldigheter uppfattades som oklara, varför lagens regler skulle preciseras så att ”man på så vis lättare kan urskilja vem eller vilka som är ansvariga för förekommande försummelse”.⁴⁹

Nya uppgifter som styrelsen ålades i lag 1999 var bl.a. att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation (8 kap. 4 § 1 st. ABL), att meddela skriftliga instruktioner för hur den ekonomiska rapporteringen till styrelsen skall gå till (8 kap. 4 § 2 st. ABL), samt att i skriftliga instruktioner ange arbetsfördelningen mellan styrelsen och bl.a. VD (8 kap. 3 § 3 st. ABL).

Uppenbarligen var *syftet* med att lagfästa dessa styrelseuppgifter att styrelsen skall ha en skyldighet att personligen ombesörja dem. Uppgifterna skall således betraktas som odelegerbara (kategori 1). Syftet med att införa de nya bestämmelserna – nämligen att skapa bättre förutsättningar för att utkräva skadestånd av en försumlig bolagsledning – skulle ju bli förfelat om styrelsen generellt kunde delegera dessa nya uppgifter på ett sätt som reducerar styrelsens ansvar till ett tillsynsansvar.

Att syftet bakom dem gör de uppgifter som kom att lagfästas 1999 odelegerbara utgör emellertid inte något stöd för att även övriga uttryckliga styrelseuppgifter i ABL är odelegerbara. Tvärtom kan det, såsom utvecklats i avsnitt 4.5, på goda grunder antas att det kan finnas bestämmelser i ABL beträffande vilka lagstiftarens avsikt med att ålägga dem styrelsen har varit en annan än att de skall vara icke delegerbara. Enligt min uppfattning kan det därför inte förhålla sig så att vad styrelsen enligt uttrycklig bestämmelse i ABL skall göra ensam är avgörande för uppgiftens delegerbarhet. Vid avgörandet av vilka uppgifter som är det, måste bestämmelsernas ändamål vara bestämmande.

⁴⁸ Prop. 1997/98:99, s. 76 f.

⁴⁹ Prop. 1997/98:99, s. 76.

I prop. 1997/98:99 uttalades också att det inte var avsett att styrelsen genom utfärdandet av instruktioner skulle ges möjlighet att ”frånhända sig *det övergripande ansvaret* för bolagets förvaltning” (min kursivering) och att instruktionerna inte kunde ”leda till att styrelsen avbördar sig ansvaret för någon av de uppgifter som enligt lag vilar på den”.⁵⁰

För att uttalandena skall bli begripliga måste, såvitt jag har förstått saken, styrelsens uppgift i 8 kap. 3 § 1 st. ABL att svara för organisationen och förvaltningen av bolagets angelägenheter hållas isär från övriga uttryckliga styrelseuppgifter i ABL. Det ansvar som åläggs styrelsen i 8 kap. 3 § 1 st. ABL måste rimligen vara det *tillsynsansvar* som aldrig kan delegeras och det måste vara just detta ansvar propositionen avser när det där uttalas att styrelsens övergripande ansvar för förvaltningen inte kan delegeras. Eftersom styrelsens förvaltning av bolagets angelägenheter anses omfatta *alla* styrelsens uppgifter vore i annat fall *inga* uppgifter delegerbara i den meningen att ansvarsöverflyttning kan ske – och att styrelsen har möjlighet att företa en ansvarsfördelning mellan bolagsorganen ger samma proposition uttryck för.⁵¹

En sådan motivtolkning kan emellertid komma att försvåras av lagförslaget i prop. 2000/01:150.

I propositionen föreslås ett nytt fjärde stycke i 8 kap. 3 § ABL av följande lydelse:

”Styrelsens ansvar och tillsynsskyldighet kan inte överlätas på någon annan.”

Bestämmelsen skall inte innebära någon begränsning i styrelsens möjligheter att genom delegation överlämna uppgifter till andra, men om delegation sker kan den aldrig innebära att styrelsens ansvar för de uppgifter som den har enligt 8 kap. 3 § ABL bortfaller.⁵²

Men vad är det för ansvar som avses? Är det ett fullt underlåtenhetsansvar eller är det styrelsens aldrig delegerbara tillsynsansvar?

Bestämmelsens ordalydelse tyder på att styrelsen aldrig skall kunna frånhända sig *vare sig* sin tillsynsskyldighet *eller* sitt ansvar för förvaltningen. Det skulle innebära att styrelsen förutom sitt tillsynsansvar skall sitta med ett fullt underlåtenhetsansvar (kategori 1) för alla sina uppgifter (oavsett om de uttryckligen anges i ABL eller ej). All ansvarsfördelning vore därmed utesluten. Det är dock inte tanken med förslaget. Bestämmelsen skall nämligen inte reglera ”i vilken omfattning styrelsen kan överlåta sitt ansvar för frågor som *inte* ryms inom paragrafen” (min kursivering).⁵³ Den allmänna uppfattningen är emellertid, som nämnts tidigare, att det inte finns några styrelseuppgifter som inte faller inom ramen för 8 kap. 3 § ABL.

⁵⁰ Prop. 1997/98:99, s. 80 och 206.

⁵¹ Prop. 1997/98:99, s. 206.

⁵² Prop. 2000/01:150, s. 82.

⁵³ Prop. 2000/01:150, s. 82.

Det förefaller därför mest rimligt att anta att förslaget med ”ansvar” avser just styrelsens aldrig delegerbara tillsynsansvar. Å andra sidan frågar man sig då varför förslaget därutöver också stadgar – ty så sägs det i propositionen att bestämmelsen skall läsas⁵⁴ – att styrelsen beträffande *en* viss styrelseuppgift har en odelegerbar tillsynsskyldighet (nämligen den i 8 kap. 3 § 2 st. ABL). Stadgandet i den delen är ju i så fall helt obehövligt.⁵⁵ Formuleringen inbjuder till ett motsatsslut i fråga om andra styrelseuppgifter än den utpekade.⁵⁶ Även om det i specialmotiveringen framhålls att bestämmelsen inte skall läsas motsatsvis,⁵⁷ kan det hållas för sannolikt att bestämmelsen skulle vinna på en omformulering.

Sammanfattningsvis kan det sägas att förarbetena till 1999 års lagstiftning ger ett något splittrat intryck vad gäller styrelsens möjligheter att delegera uppgifter och ansvar och att prop. 2000/01:150 snarast har förvärrat detta. Något stöd för Dovetalls ståndpunkt att alla uppgifter är delegerbara står inte att finna i motiven. Prop. 1997/98:99 ger närmast uttryck för en ståndpunkt som ligger i linje med Nial-Johanssons och Åhmans uppfattning, att i lag uttryckta styrelseuppgifter inte är delegerbara. Jag har dock svårt att finna hållbara argument för att denna uppfattning skulle vara gällande rätt. Därutöver kan uttalandena i prop. 2000/01:150 möjligen sägas tala direkt emot Nial-Johansson och Åhman.

5. Några olika styrelseuppgifters delegerbarhet

Det finns naturligtvis inte här någon möjlighet att se närmare på delegerbarheten hos ens flertalet av styrelsens alla uppgifter. Jag har därför valt att nedan diskutera ett fåtal styrelseuppgifter som kan hållas för särskilt viktiga eller som kan vara av principiellt intresse.

5.1 Uppgiften att föra aktiebok

Enligt 3 kap. 7 § 1 st. ABL skall styrelsen föra aktiebok. Det är naturligtvis en för aktieägarna mycket viktig styrelseuppgift, vilket också utsagts i förarbetena:⁵⁸

”Det åligger styrelsen att upplägga och föra en bok över samtliga aktier i bolaget, aktiebok. [...]

Med hänsyn till den vikt som kan tillkomma prövningen av införelse av aktieförvärv i aktieboken har beredningen ansett aktiebokens förande även i bolag, där verkställande direktör finnes, böra

⁵⁴ Prop. 2000/01:150, s. 76.

⁵⁵ Jfr dock SOU 1998:47, s. 226.

⁵⁶ Jfr Lagrådets påpekande, prop. 2000/01:150, s. 185.

⁵⁷ Prop. 2000/01:150, s. 82.

⁵⁸ SOU 1941:9, s. 178 f.

åvila styrelsen. Denna kan vid förandet av aktieboken liksom eljest vid utförandet av sina åligganden använda sig av medhjälpare. [...] [S]tyrelsen [är] vid användande av medhjälpare ansvarig för personval, för erforderliga instruktioner och för tillsyn över medhjälparen. När verkställande direktör finnes, ankommer den omedelbara tillsynen på honom. Om tvivelaktiga spørsmål uppkomma, måste styrelsens prövning påkallas.”

Trots bestämmelsens ordalydelse förväntades tydligen inte styrelsen personligen föra aktiebok, vilket förstås är helt naturligt. Uttalandet bör kunna tolkas som att delegation med ansvarsöverflyttning är möjlig av såväl det praktiska handhavandet av aktieboken som av beslutanderätt beträffande rutinartade åtgärder. Däremot förväntas styrelsen pröva de mer svårbedömda fallen. Om uppgiften att bedöma vilka spørsmål som är tvivelaktiga vore odelegerbar, skulle det i praktiken få den konsekvensen att uppgiften att föra aktiebok i sin helhet blir odelegerbar, eftersom styrelsen i så fall för att upptäcka de svårbedömbara fallen måste handlägga även de rutinartade fallen. Det kan inte gärna vara bestämmelsens syfte. Vad som måste avses är i stället att den till vilken förandet av aktiebok har delegerats har en skyldighet att när han stöter på de svåra fallen hänskjuta dem till styrelsen.

Uppgiften att föra aktiebok bör således vara delegerbar (kategori 2). Det bör dock observeras att stora krav måste ställas på styrelsens instruktioner till delegaten, bl.a. avseende rapportering tillbaka till styrelsen och just handläggningsordningen för de svåra fallen. Stora krav måste också kunna ställas på styrelsens tillsyn över att delegaten åtlyder instruktionerna och fullgör uppgiften på rätt sätt.

I flera olika bestämmelser i ABL anges att i olika situationer aktier *genom styrelsens försorg* skall upptagas i aktieboken.⁵⁹ Uttryckssättet tyder på att införandet i aktieboken i dessa fall är en delegerbar styrelseuppgift. Styrelsen skall se till att aktierna upptas i aktieboken, men kan låta annan göra det. Styrelsen bör då svara för vem man väljer att låta göra det, för instruktionerna till honom och för tillsynen över honom – d.v.s. i efterhand kontrollera att uppgiften blev gjord på rätt sätt. Fullgör styrelseledamöterna dessa uppgifter, finns knappast skäl att kräva mer av dem. Enligt mitt förmenande ger detta i sin tur stöd för att förandet av aktiebok är en delegerbar uppgift i sin helhet.

5.2 Uppgifter rörande bolagets organisation och ekonomi

Som jag ser saken uttrycks i 8 kap. 3 § 1 st. ABL styrelsens övergripande ansvar för bolaget, ett tillsynsansvar över att organisationen är ändamålsenligt utformad och, vad beträffar förvaltningen, i första hand över VD. I 8 kap. 3 § 2 st. ABL stadgas vidare att styrelsen skall se till att organisationen är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i

⁵⁹ 4 kap. 9 §, 4 kap. 16 § 5 st., 5 kap. 11 § och 5 kap. 12 § 4 st. ABL.

övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt. VD är dock primärt ansvarig för den närmaste tillsynen av bolagets verksamhet, bokföringen, bolagets anställda och av att lagregler följs.⁶⁰ Styrelsen är skyldig att agera bara om särskild anledning därtill finns⁶¹ – ett utflöde av tillsynsansvaret.

Utöver att var och en av styrelseledamöterna åläggs detta tillsynsansvar, kan jag inte se att nämnda bestämmelser i sig skapar några odelegerbara förpliktelser för styrelsen.

Styrelsens övergripande ansvar för organisationen konkretiseras emellertid av bestämmelserna om instruktioner till andra organ. Enligt 8 kap. 3 § 3 st. ABL skall styrelsen i skriftliga instruktioner ange arbetsfördelningen mellan å ena sidan styrelsen och å andra sidan VD och de andra organ som styrelsen inrättar. Enligt 8 kap. 4 § 2 st. ABL skall styrelsen också meddela skriftliga instruktioner för när och hur uppgifter, som behövs för att styrelsen skall kunna göra en bedömning av bolagets ekonomiska ställning, skall samlas in och rapporteras till styrelsen.

Som framgått i avsnitt 4.6 är syftet bakom dessa bestämmelser att styrelsen personligen skall omhänderha uppgifterna. Om inte styrelsen meddelar instruktioner till VD och eventuella andra organ rörande arbetsfördelning och ekonomisk rapportering, har styrelsen således underlåtit att fullgöra en uppgift som tydligen är odelegerbar (kategori 1). Det är genom instruktionerna styrelsen styr uppgifts- och ansvarsfördelningen i bolaget.⁶² Även aktiebolagslagens funktions- och kompetensfördelning talar för att bara styrelsen som det högsta förvaltande bolagsorganet kan göra detta. Om styrelsen skulle delegera till annan (t.ex. en enskild ledamot) att utfärda instruktionerna och dessa senare visar sig bristfälliga i något avseende, bör styrelsen i sin helhet därför ansvara för sin underlåtenhet att upprätta och meddela fullgoda instruktioner. Varje ledamots underlåtenhet att fullgöra styrelsuppgiften, kan presumeras vara oaktsam.

Av 8 kap. 4 § 1 st. ABL framgår att styrelsen skall bedöma bolagets (och i förekommande fall koncernens) ekonomiska situation. I förarbetena sägs att denna skyldighet åvilar styrelsen som kollektiv och att styrelsen i arbetsordningen visserligen kan föreskriva en arbetsfördelning mellan ledamöterna, ”men för den slutliga bedömningen av bolagets utveckling i olika avseenden svarar styrelsen som helhet”.⁶³ Uppgiften att bedöma bolagets ställning synes således vara odelegerbar. Styrelsen skall alltså inte kunna delegera denna uppgift till t.ex. ekonomichefen, revisorerna eller andra och blott sitta kvar med ett tillsynsansvar över dessa.

⁶⁰ Se t.ex. de äldre rättsfallen NJA 1913 s. 96, NJA 1943 s. 76 och NJA 1946 s. 605. Jfr även 8 kap. 25 § 2 st. ABL.

⁶¹ Jfr NJA 1943 s. 76.

⁶² Prop. 1997/98:99, s. 206.

⁶³ Prop. 1997/98:99, s. 206.

För att uppgiften i 8 kap. 4 § 1 st. ABL är odelegerbar talar också att det är en av styrelsens allra viktigaste uppgifter.⁶⁴ Jag vill mena att även bestämmelsen i 13 kap. 2 § ABL om tvångslikvidation utgör ett stöd för att uppgiften i 8 kap. 4 § 1 st. ABL är odelegerbar.

13 kap. 2 § ABL ålägger styrelsen att ofördröjligen upprätta en kontrollbalansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Ordalydelsen antyder att styrelsen personligen skall upprätta balansräkningen, men så kan bestämmelsen inte gärna tolkas. Även om det kan ställas krav på en styrelseledamot att han hjälpligt skall kunna läsa och förstå en balansräkning, kan det inte generellt krävas att han skall kunna upprätta en balansräkning. Trots att det är en i ABL uttryckligen stadgad styrelseuppgift måste den i sig vara delegerbar. Det vore orimligt att låta styrelseledamöterna ansvara för felaktigheter i balansräkningen, så länge styrelsen gjort ett förnuftigt val av delegat för uppgiften, givit honom nödiga instruktioner och utövat en rimlig tillsyn. Detsamma, kompletterat med bokslutsföredragning etc., bör för övrigt gälla även för bolagets reguljära årsredovisning.

Vad som däremot får anses följa av 13 kap. 2 § ABL är att det åligger styrelsen att löpande bedöma om det finns skäl att anta kapitalbrist och att i så fall besluta om att kontrollbalansräkning skall upprättas. Av bestämmelsens systematik, med det personliga ansvaret som yttersta sanktion, bör följa att dessa uppgifter är odelegerbara. Redan detta – jag kan inte se det på annat sätt – bör leda till att styrelseledamöterna fortlöpande måste bedöma bolagets ekonomiska ställning. Den uppgiften måste således vara odelegerbar – alldeles oavsett stadgandet i 8 kap. 4 § 1 st. ABL.

5.3 Uppgiften att utse bolagsföreträdare

Styrelsen skall utse VD i publika bolag, den får göra det i privata bolag och den kan om VD utsetts också utse vice VD samt i alla fall utse särskilda firmatecknare (se 8 kap. 23, 24 och 31 §§ ABL).⁶⁵ I förarbetena till 1944 års aktiebolagslag – i och med vilken möjligheten att utse VD lagfästes och denne därmed kom att bli ett av bolagsorganen – uttalas, att uppgiften att utse VD framstår som en huvuduppgift för styrelsen.⁶⁶

I prop. 1975:103 uttalas att det ”liksom enligt gällande rätt [...] alltid är styrelsen som utser verkställande direktör”.⁶⁷ I SOU 1941:9 anges att eftersom styrelsen är ansvarig för ledningen av bolaget och firmatecknares befogenhet att

⁶⁴ I Rodhe, K., Aktiebolagsrätt, 19 uppl., 2000, s. 167 anges att uppgiften är ”något av kärnan i skyldigheten att svara för förvaltningen av bolagets angelägenheter”.

⁶⁵ Därutöver skall styrelsen också i vissa fall utse delgivningsmottagare enligt 8 kap. 33 § ABL och i vissa fall vidta åtgärder för att revisor utses enligt 10 kap. 23 och 24 §§ ABL.

⁶⁶ SOU 1941:9, s. 325.

⁶⁷ Prop. 1975:103, s. 206.

handla för bolaget är beroende av styrelsens föreskrifter, bör det tillkomma styrelsen att bedöma vilka personer som skall betros med behörigheten att företräda bolaget och teckna dess firma.⁶⁸ Uttalandena markerar att rätten att utse bolagsföreträdare inte skall tillkomma bolagsstämman utan styrelsen, vilket sannolikt också är bestämmelsens främsta syfte. Bestämmelserna om att styrelsen utser VD och särskilda firmatecknare ger därför knappast i sig uttryck för att uppgifterna är odelegerbara.

Eftersom styrelsens uppgift att utfärda instruktioner till VD, andra organ och befattningshavare har befunnits vara odelegerbar, bör detta dock få konsekvenser även vad beträffar uppgiften att utse bolagsföreträdarna. Det går knappast att tänka sig att styrelsen utfärdar instruktioner till någon som den inte kan anses ens konkludent ha godkänt. Uppgiften att utse bolagsföreträdare blir därför i vart fall indirekt odelegerbar.

I ett publikt bolag skall VD alltid utses, 8 kap. 23 § ABL. Om styrelsen i ett publikt bolag delegerar uppgiften att utse VD (till t.ex. en del av styrelsen) och delegaterna underlåter att fullgöra uppgiften bör styrelsen i sin helhet således stå ett underlåtenhetsansvar för detta. Orsakas bolaget skada därför att bolaget saknar VD kan samtliga ledamöter presumeras ha agerat oaktsamt, varför de är skadeståndsskyldiga om bara orsakssamband mellan bolagets avsaknad av VD och skadan kan styrkas.⁶⁹ I kommentaren till ABL anges att en delegation av här beskrivet slag från ansvarssynpunkt saknar verkan.⁷⁰

5.4 I lag ej angivna åtgärder av ovanlig beskaffenhet eller stor betydelse

Vid sidan om de uppgifter som uttryckligen i ABL ålagts styrelsen faller typiskt sett åtgärder, som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet likväl är av ovanlig beskaffenhet eller stor betydelse, på styrelsen att vidta och besluta om. Att så är fallet framgår av att styrelsen enligt 8 kap. 3 § 1 st. ABL svarar för förvaltningen av bolagets angelägenheter, medan VD enligt 8 kap. 25 § 1 st. ABL svarar för den löpande förvaltningen. Att det inte på ett tydligare sätt framkommer i ABL att denna typ av uppgifter är styrelseuppgifter bör inte – oavsett vilken utgångspunkt man har i frågan – påverka uppgifternas delegerbarhet.

Finansinspektionen föreslog i sitt remissvar på förslaget till nya organisationsregler i aktiebolagslagen att det i lagen skulle införas en bestämmelse av innebörd att styrelsen inte kan avhända sig ansvaret för frågor av osedvanlig

⁶⁸ SOU 1941:9, s. 339.

⁶⁹ En sådan skada kan eventuellt tänkas bestå i att bolaget saknar person som snabbt kan fatta beslut om ett täckningsköp alltmedan världsmarknadspriset på varan raskt stiger.

⁷⁰ Andersson, S. m.fl., a.a., 8:5.5.

beskaffenhet eller stor betydelse.⁷¹ Med motiveringen att styrelsen ”över huvudet inte [kan] delegera bort ansvaret för frågor som enligt lagen hör till styrelsens ansvarsområde” ansågs en sådan begränsning dock inte ändamålsenlig.⁷²

Även i propositionen med förslag till ny lagstiftning för bankaktiebolagen uppmärksammades frågan. Enligt den numera upphävda bankaktiebolagslagen hade styrelsen i ett bankaktiebolag en lagstadgad rätt att delegera sina uppgifter. En uttrycklig bestämmelse förbjöd dock styrelsen att delegera ärenden av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt. I propositionen konstaterades att någon bestämmelse av detta slag inte finns i ABL, som efter den 1 januari 1999 skulle tillämpas även på bankaktiebolagen. Någon särbestämmelse för bankaktiebolagen med denna innebörd ansågs emellertid inte behöva övervägas, eftersom ”[ä]ven enligt aktiebolagslagen följer [...] att styrelsen inte får delegera bort ansvaret för frågor som enligt lagen hör till styrelsens ansvarsområde”.⁷³

I motiven synes det alltså ha förutsatts att delegation av uppgifter av principiell beskaffenhet eller stor betydelse skulle vara utesluten för bankaktiebolagets styrelse även sedan bankaktiebolagslagen hade upphävts. Att rättsläget härvidlag är oklart – vilket också uppmärksammades i kommittébetänkandet⁷⁴ – förbigicks med tystnad i propositionen. Det är anmärkningsvärt, men påverkar inte bedömningen av styrelsens delegationsmöjligheter i aktiebolaget. Det gör förmodligen inte det ovan citerade uttalandet i prop. 1997/98:99 heller.⁷⁵

De citerade förarbetsuttalandena är inte alldeles lätta att förstå. Styrelsens ansvarsområde omfattar organisationen och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Uttalandena skulle därför kunna syfta på styrelsens tillsynsansvar, som aldrig kan delegeras.⁷⁶ Å andra sidan innebär inte det faktum att tillsynsansvaret är odelegerbart, att uppgifter av principiell beskaffenhet eller stor betydelse inte kan delegeras, såsom saken synes ha uppfattats i åtminstone bankpropositionen. En möjlig tolkning av uttalandena är därför att uppgifter som i lag ålagts styrelsen uppfattats som odelegerbara. Vore det riktigt finge det en av två möjliga följder. *Antingen* följer i så fall av detta att styrelsen som ansvarig för den överordnade förvaltningen inte kan delegera några uppgifter utanför den löpande förvaltningen med ansvarsöverflyttande verkan (vilket i princip utesluter ansvarsfördelning), *eller* att alla uppgifter utanför den löpande förvaltningen, men som ändå inte uttryckligen ålagts styrelsen i lag, är delegerbara med ansvarsöverflyttande verkan. Förmodligen avses inget av alternativen. I prop.

⁷¹ Se prop. 1997/98:99 s. 78.

⁷² Prop. 1997/98:99, s. 80.

⁷³ Prop. 1997/98:166, s. 116.

⁷⁴ SOU 1998:27, s. 29.

⁷⁵ Förarbetsuttalanden anses inte kunna påverka redan gällande rätt, särskilt inte utanför området för den lagstiftning som är aktuell, utan endast bidra till att utlägga innehållet i *ny rätt*. Redogörelser i förarbeten för gällande rätt har inte heller högre status än doktrinen. Se t.ex. Strömholm, S., Rätt, rättskällor och rättstillämpning – en lärobok i allmän rättslära, 4 uppl., 1992, s. 330 f. och Schmidt, F., Domaren som lagtolkare, Festskrift till Herlitz, 1955, s. 139-169, s. 150.

⁷⁶ Jfr vad som sagts i avsnitt 4.6 om prop. 2000/01:150.

1997/98:99 anges att styrelsen kan bemyndiga VD att vidta åtgärder som ligger utanför den löpande förvaltningen och att bestämmanderätt kan överföras på honom, men inte i sådan utsträckning att styrelsen inte längre fullgör sin uppgift som överordnat ledningsorgan.⁷⁷

Sådan är också uppfattningen i doktrinen. Taxell anger för finsk rätts del att VD med styrelsens bemyndigande kan vidta åtgärder inom styrelsens kompetensfär och således utanför den löpande förvaltningen. ”Å andra sidan får styrelsen inte genom delegering eller bemyndigande i enskilda fall vidga VD:s behörighet i sådan omfattning att den överordnade ledningen går förlorad eller väsentligen rubbas. Ju större frihet VD har, desto mera skärps kravet på den kontroll över verksamheten som styrelsen alltid bör utöva.”⁷⁸

Enligt 8 kap. 25 § 1 st. 2 p. ABL gäller att om inte styrelsens beslut kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet, får VD vidta åtgärder även utanför den löpande förvaltningen. Av motsvarande stadgande i norsk lagstiftning anser Marthinussen-Aarbakke följa en rätt för styrelsen att i förväg delegera sådana åtgärder till VD, men inte generellt i alla fall utan blott för enskilda fall då ärendet på förhand är känt för styrelsen.⁷⁹

Nial-Johansson tycks inta en återhållsam inställning och anger att styrelsen ”naturligtvis kan [...] ge VD *viss bestämmanderätt*, t.ex. så att styrelsen när det gäller en mycket stor affär, såsom inköp av ett annat företag, uppdrar åt VD att förhandla och (inom vissa gränser) avgöra pris och andra villkor” (min kursivering).⁸⁰

Möjligt torde under alla omständigheter vara att styrelsen delegerar en viss förvaltningsuppgift utanför den löpande förvaltningen till en person eller ett utskott och därvid drar upp riktlinjer för arbetet, men att det ytterst har överlåtit åt delegaten att fatta beslut i det enskilda fallet. Det kan också tänkas att styrelsen drar upp de ekonomiska ramarna för delegatens beslutanderätt.⁸¹

Av det ovan sagda torde den slutsatsen kunna dras att styrelsen inte för framtiden kan delegera alla uppgifter utanför den löpande förvaltningen (ens om det bortses från uppgifter som uttryckligen ålagts styrelsen i lag) till VD men att enskilda, avgränsade sådana frågor är delegerbara. Eftersom det definitionsmässigt är fråga om uppgifter av stor betydelse får dock höga krav anses gälla för såväl instruktionerna till delegaten som för tillsynen över denne.

⁷⁷ Prop. 1997/98:99, s. 79.

⁷⁸ Taxell 1983, s. 79.

⁷⁹ Marthinussen, H. F. och Aarbakke, M., *Aksjeloven med kommentarer*, 1986, s. 229.

⁸⁰ Nial & Johansson, a.a., s. 120.

⁸¹ Jfr prop. 1976/77:137, s. 14.

6. Avslutande synpunkter

Styrelsen får anses ha möjlighet att delegera uppgifter med för styrelsen ansvarsreducerande verkan. Var gränsen för denna delegationsrätt går är närmast omöjligt att säga. Det finns företrädare som menar att uppgifter som uttryckligen i lag åligger styrelsen är odelegerbara, likaväl som det finns företrädare för ståndpunkten att alla styrelsens uppgifter är delegerbara från ansvarssynpunkt. Personligen tror jag ingen av dessa uppfattningar är riktig. För att avgöra delegerbarheten hos en viss i lag angiven styrelseuppgift måste syftet bakom bestämmelsen vara avgörande – något som sällan kan utläsas av aktiebolagslagen. Det är naturligtvis mycket opraktiskt, men den domstol eller skiljenämnd som idag skall ta ställning till en ansvarsfråga när delegation har skett har knappast något val. Mot bakgrund av den osäkerhet som får anses råda på området kan ett delegationsbeslut innebära ett avsevärt risktagande för styrelseledamöter i det praktiska näringslivet. För det juridiska ombudet i en process eller i ett skiljeförfarande finns i motsvarande utsträckning ett betydande utrymme för argumentation i såväl ansvarsskärpande som ansvarsmildrande riktning. Oklarheten kan i slutändan komma att gå ut likaväl över en i och för sig skötsam styrelseledamot som kan drabbas av skadeståndsskyldighet sedan han deltagit i delegationsbeslut av uppgift som han felaktigt trodde var delegerbar, som över en skadelidande som kan komma att åläggas en bevisbördan han inte skall behöva bära.

Det pedagogiska värdet av att införa en bestämmelse med den i prop. 2000/01:150 föreslagna lydelsen kan ifrågasättas. Om lagstiftaren vill tydliggöra ansvarsförhållandena inom aktiebolaget, bör det arbetet börja med att utreda vilka olika typer av ansvar som åvilar en aktiebolagsstyrelse. Om avsikten med det nya lagförslaget är att lagfästa den allmänna uppfattningen att styrelsens tillsynsansvar aldrig kan delegeras, bör detta och ingenting annat tydligt anges i bestämmelsen.

För att helt klargöra ansvarsfrågorna fordras sannolikt en översyn av lagtexten bestämmelse för bestämmelse. När styrelsen i lag åläggs en uppgift måste lagstiftaren ha klart för sig om han därmed avser att freda styrelsen från bolagsstämmans inblandning eller att tydliggöra styrelsens ansvarsområde i det att styrelsen aldrig kan delegera uppgiften med ansvarsreducerande verkan.

Om lagstiftaren verkligen är av uppfattningen att styrelsen inte genom delegation skall kunna reducera sitt ansvar för uppgifter ”av principiell beskaffenhet eller i övrigt större vikt” (eller motsvarande) kan detta endast åstadkommas med ny lagstiftning. Med hänsyn till styrelsens behov av att alltefter bolagets storlek och verksamhet fördela arbetsuppgifter och ansvar, vore emellertid en sådan utveckling olycklig.

Under alla omständigheter bör det stå klart att frågan om styrelsens möjligheter att delegera ansvar bör ses över grundligt, innan ett slutligt förslag till ny aktiebolagslag antas.